AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

AVİM Yorum • No: 2010 / 4 • Ocak 2010

PROTOKOLLER: SIFIR NOKTASINA DÖNÜŞ

Ömer Engin LÜTEM

Ermenistan Anayasa Mahkemesi Türkiye-Ermenistan protokollerini inceleyerek bunların Anayasaya uygun olduğu kararını aldı; ancak bunu, karar metninde gösterilen bazı hukuki mülahazaların dikkate alınmasına bağladı. Söz konusu kararda protokollerin birçok maddesi incelenmekte, bunlar hakkında bazı görüşler ileri sürülmekte ve bazı yorumlarda bulunulmaktadır. Karar bir bütün olduğundan söz konusu görüş ve yorumlar bağlayıcıdır; diğer bir deyimle bunlar değiştirilemez, aynen uygulanması gerekir. Ne var ki bu görüş ve yorumlar protokollerin hem içeriğine hem de ruhuna aykırıdır ve protokollerin hükümlerini değiştirmektedir. Anayasa Mahkemesi Ermenistan Anayasasının Dibacesinde yer alan Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesinin 11. Maddesine atıf yaparak protokol hükümlerinin bu maddeye aykırı olarak yorumlanamayacağı ve uygulanamayacağını belirtmektedir. Söz konusu 11. madde şöyledir: Ermenistan Cumhuriyeti 1915 yılında Osmanlı Türkiyesinde ve Batı Ermenistanda vuku bulmuş olan Ermeni soykırımının uluslararasında tanınması görevini destekler. Bu maddeden iki sonuç çıkmaktadır. Birincisi Ermenistanın soykırım iddialarının tanıtılması için çaba göstermesinin gerekli olduğudur. Soykırım bir gerçek olarak kabul edildiğinden İkinci Protokolde yer alan Tarihsel Boyut Alt Komisyonunda 1915 olaylarının soykırım olup olmadığının tartışılması mümkün olmayacaktır. O zaman bu Alt Komisyonun görevinin ne olacağı sorusu akla gelmektedir. Buna, Ermeni sevk ve iskânından (tehcir) sonra sahipsiz kalan Ermeni mallarının iadesi, tehcir edilen Ermenilerin mirasçılarına tazminat ödenmesi ve Türkiyedeki, kiliseler gibi, Ermeni eserlerinin korunması gibi sorunların tartışılması gerektiği cevabı verilmektedir. Türkiye, hukuken Lozan Antlaşmasıyla çözümlenmiş olan bu konuları yeniden ele almak niyetinde değildir. İkinci sonuç yukarıda anılan 11. maddedeki Batı Ermenistan deyiminin Doğu Anadoluyu ifade etmesidir. Böylece Ermenistan Türk topraklarının bir kısmının Ermenistana ait olduğunu ileri sürmekle, dolaylı bir şekilde bu topraklar üzerinde hak iddia etmektedir. Diğer bir deyimle, yine dolaylı olarak, iki ülke arasındaki sınırı tanımamaktadır. Ancak Birinci protokolde iki ülke arasındaki mevcut sınırın karşılıklı olarak tanındığı kayıtlıdır. Anayasa kararında bu tanınmanın sınırın geçiş noktalarında normal işlemleri yürütmekle ilgili olduğu belirtilmektedir. Yani sınır, geçiş işlemlerini yapabilmek için tanınmıştır. Bu tanıma fiili bir tanımadır ve Türkiyenin toprak bütünlüğünün tanındığı anlamında değildir. Diğer bir deyimle Ermenistan, uygun gördüğü bir zamanda, tarihsel hakları olduğu gibi bir iddia ortaya atarak Türkiyeden toprak talebinde bulunabilecektir. Diğer yandan Anayasa Mahkemesi kararında protokollerdeki yükümlülüklerin iki devlet arasındaki ilişkiler için olduğu ve hiçbir şekilde üçüncü bir taraf ile olan ilişkileri ilgilendiremediği kayıtlıdır. Böylelikle protokollerin Karabağ sorunuyla hiç bir ilgisi olmayacağı belirtilmiş

bulunmaktadır. Protokollerde Karabağa doğrudan atıf yoktur. Ancak, ikinci protokolde bölgesel istikrar ve güvenin güçlendirilmesi için işbirliği yapılması, bölgesel ve uluslar arası uyuşmazlık ve çatışmaların uluslararası hukuk ilkeleri ve normlarının esas alınarak barışçı bir şekilde çözümlenmesi için tarafların taahhütte bulunulması gibi ifadeler, dolaylı olarak, Karabağ ile ilgilidir. Ancak Anayasa Mahkemesi bu konulara hiç değinmemiştir. Anayasa Mahkemesi kararına göre protokollerde uygulanması gereken iki ana husus vardır. Birincisi sınırların açılması, ikincisi diplomatik ilişkilerin tesisidir. Bunlar 1992den itibaren Ermenistan Hükümetlerinin Türkiyeye karşı politikasının ana noktalarıdır. Ne var ki Türkiye hükümetleri bu iki hususun gerçekleşmesini mevcut sınırın tanınmasına (veya tarafların birbirlerinin toprak bütünlüğünü tanımalarına) ve soykırım iddialarının bilimsel alanda ele alınmasına bağlamışlardır. Yaklaşık 17 yıl sonra Ermenistan bunları kabul etmiş ve protokoller imzalanmıştır. Şimdi Ermenistan Anayasa Mahkemesi yukarıda değindiğimiz kararıyla toprak bütünlüğünün tanınması ve soykırım iddialarının incelenmesini engellemiş ve böylelikle protokollerin içini boşaltmıştır. Sonuç olarak Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi sürecinde başa, diğer bir deyimle sıfır noktasına dönülmüş bulunulmaktadır. Bu konuya devam edeceğiz.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: LÜTEM, Ömer Engin. 2026. "PROTOKOLLER: SIFIR NOKTASINA DÖNÜŞ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2010 / 4. Ocak 20. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/tr/Yorum/PROTOKOLLER-SIFIR-NOKTASINA-DONUS

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır